

לשון הרע על דברים

במדבר פרשת שלח פרק יג

(א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: (ב) שְׁלַח לְךָ אַנְשִׁים וַיִּתְּרוּ אֶת אֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר אָנֹכִי נֹתֵן לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אִישׁ אֶחָד אִישׁ אֶחָד לְמִטָּה אֲבִתָּיו תִּשְׁלְחוּ כָל נָשִׂיא בָהֶם:

רש"י שם

(ב) שלח לך אנשים - למה נסמכה פרשת מרגלים לפרשת מרים, לפי שלקתה על עסקי דבה שדברה באחיה, ורשעים הללו ראו ולא לקחו מוסר.

מדרש תנחומא פרשת שלח:

מה ראה לומר אחר מעשה מרים, "שלח לך", אלא שהיה צפוי לפני הקב"ה שהם באין ואומרים לשון הרע על הארץ. אמר הקב"ה שלא יאמרו לא היינו יודעים עונשו של לשון הרע מהו, לפיכך סמך את הענין [זה] לזה,

מסכת ערכין דף טו.

תניא, א"ר אלעזר בן פרטא: בוא וראה כמה גדול כח של לשון הרע, מנלן? ממרגלים, ומה המוציא שם רע על עצים ואבנים כך, המוציא שם רע על חבירו על אחת כמה וכמה. ממאי? דלמא משום דר' חנינא בר פפא, דאמר רבי חנינא בר פפא: דבר גדול דברו מרגלים באותה שעה, דכתיב: "כי חזק הוא ממנו", אל תיקרי כי חזק הוא ממנו אלא ממנו, כביכול בעל הבית אין יכול להוציא כליו משם! אלא אמר רבא אמר ר"ל, אמר קרא: "וימותו האנשים מוציא דבת הארץ רעה", על דבת הארץ שהוציא.

ספר יראים סימן קצא [דפוס ישן - מא]

ואפילו על עסקי חברו וממונו אסור להוציא דבה כגון שרוצה לתת מתנה לחבירו ובא אחר וגינה אותו על שקר ונמצא מוציא דבה.

חפץ חיים לשון הרע כלל ה:ז

ודע דכשם שאסור להוציא דבה על חבירו כן על חפציו אסור להוציא דבה (רבינו אליעזר ממיץ בספר יראים). וזה מצוי מאד בעוונותינו הרבים שחוננו אחד מוציא דבה על נכסי חנוני אחר וכל כהאי גוונא מפני הקנאה, וזו היא לשון הרע גמורה מדאורייתא.

חפץ חיים לשון הרע כלל ב:ב

עוד ראיתי לכתוב דבר אחד בפירוש מפני שראיתי שהרבה אנשים מורגלין בזה, והוא, כשדורש אחד בבית המדרש אסור על פי הדין להלעיג ממנו ולומר שאין בדרשותיו ממש ושאינו מה לשמוע, ובעוונותינו הרבים ראינו שהרבה אנשים פרוצין בזה ולא יחשבו הלעג הזה לאיסור כלל, ועל פי הדין הוא לשון הרע גמורה, שעל ידי דיבור כזה מצוי הוא שגורם היזק לחבירו בממונו וכמה פעמים צער וביוש גם כן, כי לו יהי שהוא דבר אמת הלא לשון הרע אסור אפילו על אמת כי מה תועלת מכיין המלעיג ומתלוצץ אחר זה בליצנותו

חפץ חיים רכילות כלל ט:

אם הוא רואה שאחד רוצה להכנס לחנות לקנות סחורה אצל אחד, והוא מתבונן בטבע האיש ההוא כי הוא איש תם (היינו שאיננו חריף כל כך להבין ערמוניות בני אדם), והוא מכיר את טבע בעל החנות ההיא, שכל תשוקתו וחפצו הוא להשיג איש כזה לרמותו, אם בסחורה או במדות ובמשקלות או במקח. צריך לספר לו את ענין החנות ההיא ולהזהירו שלא יכנס בה, אפילו אם כבר פסק עם בעל החנות ההיא שיקנה אצלו. וכל שכן אם הוא רואה בפירוש שאחד רוצה לרמות לחבירו בסחורה (היינו שמפתיהו כי היא מין סחורה פלונית שמפורסמת בעולם למין חשוב(כו))

והוא יודע שהוא שקר), או במדות ובמשקלות, או בשיווי המקח*, בודאי צריך לומר לו כדי שלא יבוא לזה, אך מאוד צריך ליזהר שלא יחסרו בזה הפרטים הנ"ל בסעיף ב'.

חפץ חיים רכילות כלל ט:ב

א. אם אחד רואה שחבירו רוצה להשתתף באיזה דבר עם אחד, והוא משער שבודאי יסובב לו על ידי זה ענין רע, (א) צריך להגיד לו כדי להצילו מן הענין הרע ההוא, אך צריך לזה חמשה פרטים שאבארם בסמוך.
ב. ואלו הן:

(א) יזהר מאוד שלא יחליט תיכף את הענין בדעתו לענין רע, רק יתבונן היטב מתחלה אם הוא בעצם רע.
(ב) שלא יגדיל בסיפורו את הענין לרע יותר ממה שהוא.
(ג) שיכוין רק לתועלת, דהיינו, לסלק הנזקין מזה, ולא מצד שנאה על השכנגדו. (ובזה הפרט הג' נכלל גם כן עוד ענין אחר, שמלבד הכונה שיכוון לתועלת ולא מצד שנאה, יתבונן מתחלה אם תבוא מזה תועלת, לאפוקי(ד) ממה שמצוי כמה פעמים שאפילו אם יאמר לו לא ישמע לו וישתתף עמו, (ה) ואחר כך כשירגיזו חבירו באיזה דבר, אומר לו: יפה אמר עליך פלוני שאין ראוי להשתתף עמך, וכיוצא בזה, לאנשים כאלו שהוא מכירם שיש להם מדה רעה זו דרכילות לא יצויר שום היתר, כי הוא מכשיל את העוירים הללו בלא תעשה גמורה דרכילות).
(ד) אם(ו) הוא יכול לסבב את התועלת הזו מבלי שיצטרך לגלות לפניו עניניו לרע, אין לספר עליו.
(ה) כל זה אינו מותר רק אם לא יסובב על ידי הסיפור רעה ממש לנידון, דהיינו שלא ירעו עמו ממש, רק שתוסר ממנו על ידי זה הטובה שהיה עושה עמו השכנגדו, אף דממילא דבר זה הוא רעה לו, מכל מקום מותר. אבל אם יגיע לו על ידי סיפורו רעה ממש(ז) אסור לספר עליו, כי יצטרך לזה(ח) עוד פרטים ויבוארו לקמן אי"ה בסעיף ה' ו'. וכל שכן אם הוא רואה שסובב על ידי סיפורו לנידון רעה רבה(ט) יותר מכפי הדין, דאסור לספר עליו. ועיין לקמן בסעיף ט' מה שכתבנו שם.

שו"ת חוט שני נושאים שונים א עמ' שלו

וגדר האיסור הוא עצם ההוצאת שם רע ואפילו על חפצים דוממים הוא דוקא כשהתוצאה מזה הוא הגנאי או ההפסד על האדם. אבל עצם האיסור הוא סיפור הגנאי על חפצים אבל כמובן כשאין שום גנאי והפסד לאדם אין איסור להוציא שם רע על חפץ וזה היה עון המרגלים שעל ידי שדיברו גנאי על ארץ ישראל על העצים והאבנים גרמו בכך שלא ירצו לעלות לארץ ישראל דמשום הכי הו' כעין גנאי על נותן הארץ לעם ישראל.
ולכן הקונה כגון יין אין להוציא דיבה על היין שהרי יכול לגרום הפסד לבעל היין אא"כ יש בזה תועלת וכן הדבר מצוי בתבשילין של קייטרינג (catering) שאין לומר דברי ביקורת על התבשילין לגרום בזה הפסד אא"כ יש בזה תועלת

שיחות הסבה מסלבודקה

וסמוכה אצל פרשה של מרים פרשה של מרגלים והם גם כן בענין מדברי לשון הרע התם גבי מרים אף על פי שהיה הפגם בדקות מאד אבל הלא דברה על אדם וזה מגדר לשון הרע אבל פה במרגלים לא דברו על שום אדם רק אמרו "ארץ אוכלת יושביה" אמירה על הארץ "ויוציאו את דבת הארץ". ואמרו חז"ל שסמוך להתם מפני שזה גם כן לשון הרע. למדה לנו התורה שיהא האדם מדבר כדבעי ולא יוציא דבר מגונה מפיו כלל כי הכא שאמרו על הארץ ולא על אדם הני נמי לשון הרע

דברים רבה (וילנא) פרשת כי תצא פרשה ו

אמר ר' יוחנן אם הרגלת לשונך לדבר באחייך שאינו בן אומתך סוף בן אומתך תתן דופי ר' יהודה ב"ל אמר אם הרגלת לשונך לדבר באחייך שמאביך ולא מאמך סופך בן אמך תתן דופי שכל מי שמגיס את לבו לדבר בגדול ממנו גורם לעצמו שיקרבו בו את הנגעים ואם אין אתה מאמין הרי מרים הצדקת סימן לכל בעלי לשון הרע הוי זכור את אשר עשה ה' אלהיך למרים.